

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА СУДНІ

LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF MARITIME ENGLISH IN THE CONDITIONS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION ON SHIP

Катрич А.В.,

orcid.org/0000-0003-2462-1330

старший викладач

*Відокремленого структурного підрозділу «Дунайський інститут водного транспорту
Національного транспортного університету»*

Романовська О.Р.,

orcid.org/0000-0003-3386-836X

старший викладач

Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія»

Стросько Н.Г.,

orcid.org/0000-0002-4119-7618

старший викладач

*Відокремленого структурного підрозділу «Дунайський інститут водного транспорту
Національного транспортного університету»*

Дослідження присвячене вивченню лінгвопрагматичних особливостей так званої «морської» англійської – професійної комунікації в умовах міжкультурної взаємодії на міжнародних суднах. Встановлено, що морська англійська, базована на стандартизованих комунікативних фразах та специфічній термінології, є ключовим інструментом безпеки та ефективної координації дій між членами екіпажу, що розмовляють різними мовами та дотримуються власних культурних традицій. Актуальність дослідження пояснюється ростом інтернаціоналізованого судноплавства та потребою мінімізувати комунікативні ризики, що можуть спричинити аварійні ситуації, пов'язані з мовним непорозумінням серед персоналу.

За допомогою лінгвопрагматичного підходу розглянуто мовленнєві акти як лінгвістичні одиниці та функціональні інструменти, що забезпечують певні комунікативні цілі в конкретних контекстах. Здійснено аналіз типових мовленнєвих актів морської англійської (команд, прохань, попереджень, підтверджень) з детальним розглядом їх базових прагматичних характеристик, таких як стандартизація, лаконічність, прагматична доцільність та залежність від ситуаційних чинників.

Досліджено, як міжкультурні фактори впливають на процес інтерпретації мовних повідомлень у багатонаціональних екіпажах та спричиняють прагматичні бар'єри у комунікації (неправильну інтерпретацію команд, зволікання із виконанням інструкцій, недостатнє уточнення інформації).

Наведено рекомендації як вдосконалити мовну підготовку фахівців морської справи, враховуючи лінгвопрагматичні та міжкультурні аспекти. Звернено увагу на формування навичок стратегічної комунікації, мовленнєвої адаптації та розвитку емпатії.

Підкреслено важливість застосування інтегрованого підходу до вивчення лексики морського судноплавства для забезпечення ефективної комунікації, безпеки та злагодженої роботи міжнародних екіпажів.

Ключові слова: морська англійська, лінгвопрагматика, міжкультурна комунікація, мовленнєві акти, багатонаціональний екіпаж.

The research is devoted to the study of linguopragmatic features of the so-called «maritime» English – professional communication in the conditions of intercultural interaction on international ships. It has been established that maritime English, based on standardized communication phrases and specific terminology, is a key tool for safety and effective coordination between crew members who speak different languages and follow their own cultural traditions. The relevance of the study is explained by the growth of internationalized shipping and the need to minimize communication risks that can lead to accidents related to language misunderstandings among the staff.

Using the linguistic-pragmatic approach, speech acts are considered as linguistic units and functional tools that provide certain communicative goals in specific contexts. The typical speech acts of nautical English (commands, requests, warnings, confirmations) are analyzed with a detailed consideration of their basic pragmatic characteristics, such as standardization, conciseness, pragmatic expediency and dependence on situational factors.

The author investigates how intercultural factors affect the process of interpreting language messages in multinational crews and cause pragmatic barriers to communication (misinterpretation of commands, delay in following instructions, insufficient clarification of information).

The article provides recommendations on how to improve the language training of maritime professionals, taking into account linguistic and intercultural aspects. Attention is paid to the formation of strategic communication skills and language adaptation and the development of empathy.

The importance of applying an integrated approach to the study of maritime vocabulary to ensure effective communication, safety and coordinated work of international crews is emphasized.

Key words: maritime English, linguopragmatics, intercultural communication, speech acts, multinational crew.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Сучасний глобалізований світ перетворив морську індустрію на одну з найінтернаціональніших сфер професійної діяльності, у якій вимушено взаємодіють члени екіпажів, представлені різними мовними та культурними спільнотами. Так створюються виклики, що гальмують ефективну міжособистісну та професійну комунікацію на судах, а англійська мова в офіційному (Standard Marine Communication Phrases, SMCP) і повсякденному спілкуванні стає основним засобом міжнародної комунікації в морському середовищі. Інша річ, що так звана морська англійська не обмежується формалізованими конструкціями (елементами спрощень, професійним сленгом, акцентованою вимовою та прагматично зумовленими мовними відхиленнями), які потребують індивідуалізованого лінгвопрагматичного аналізу. А повинна, окрім граматичної, забезпечити ще й прагматичну зрозумілість мовлення в умовах міжкультурної комунікації, щоб часом мовна помилка чи невідповідна інтонація не призвела до непорозуміння з критичними наслідками для безпеки судноплавства.

Актуальність теми викликана ростом міжкультурної комунікації в морській промисловості та потребою глибше зрозуміти лінгвопрагматичні механізми забезпечення ефективного процесу функціонування морської англійської як засобу професійного спілкування. Бо хоч міжнародні стандарти (IMO SMCP) й регламентують та конкретизують комунікацію, на практиці вона реалізується як динамічний процес, що потребує гнучкого застосування мовних стратегій відповідно до культурного контексту кожної національності. За допомогою лінгвопрагматики можна дослідити процес формулювання, інтерпретації та адаптації висловлювань з урахуванням ситуації спілкування, намірів, ролей учасників, а також культурних норм. Йдеться про аналіз процесу передачі команд, попереджень, прохань, наказів рішень чи підтверджень у ситуаціях, що вимагають підвищеної відповідальності та виявлення мовних і комунікативних закономірностей для точного, зрозумілого й ефективного міжнаціонального спілкування у специфічних умовах морського побуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні вивчення морської англійської та її

лінгвопрагматичних особливостей активно експлуатується дослідниками прикладної лінгвістики, морської освіти та міжкультурної комунікації. У своїх працях вони акцентують увагу на питаннях стандартизації морської англійської та з'ясовують специфіку використання ефективних мовленнєвих актів, що полегшують професійне спілкування. О. Шерстюк аналізує англомовний морський сленг та його вплив на морську культуру і спільноту. Дослідник констатує, що моряки та співробітники морської галузі дуже часто ним послуговуються, ускладнюючи розуміння їх мовлення, й відображаючи в ньому культурні, соціальні та професійні аспекти життя на морі. «Морський сленг – це унікальна форма мовної експресії, яка виникла в морських спільнотах і має глибокі історичні корені. Він відображає не лише технічні аспекти мореплавства, а й соціальні та культурні аспекти життя на морі. Вивчення морського сленгу допомагає розкрити особливості морської культури, способи спілкування та взаємодії між членами екіпажу й іншими учасниками морського середовища» [6, с. 210]. О. Хроленко та В. Савватеева визнають «викладання лексики у межах курсу морської англійської мови є загальноновизнаною проблемою, оскільки недостатнє знання саме англійської мови та відсутність мовленнєвих навичок наражають на небезпеку життя моряків і збереження вантажу на морі. Тому викладанні морської англійської мови повинні брати до уваги вимоги Міжнародної морської організації, щоб підвищити конкурентоспроможність студентів на міжнародному морському ринку праці, використовуючи навчальні програми, матеріали та методики викладання спеціальної морської лексики відповідно до професійних потреб студентів» [4, с. 156].

С. Шепітько, М. Смирнова, Я. Панова розглядають семантичні особливості та словотвір англійської морської термінології, а також способи її перекладу українською мовою. Їх увага зосереджується на тематичному вивченні, граматичному складі, семантичній, морфологічній, синтаксичній номінації спеціальної морської лексики та на основних типах застосованих до них перекладацьких трансформацій. Окремо науковці пропонують предметно-семантичну класифікацію англійської морської термінології та констатують продуктивність словотвірних моделей у термінології морської справи [5].

Попри все залишається ціла низка важливих питань, пов'язаних з браком комплексного лінгвопрагматичного аналізу конкретних типів мовленнєвих актів в умовах міжкультурного діалогу багатонаціональних екіпажів. Запропоноване дослідження, вважаємо, сприятиме заповненню цих прогалин і підвищить ефективність та безпеку морської комунікації в умовах міжкультурної різноманітності.

Постановка завдання. Мета статті – виявити й проаналізувати лінгвопрагматичні особливості функціонування морської англійської з огляду на соціокультурні чинники, прагматичні стратегії та мовні норми, з допомогою яких можна регулювати професійне спілкування працівників міжнародного судноплавства. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- окреслити теоретичний бік застосування лінгвопрагматичного підходу до вивчення професійної мови;
- з'ясувати особливості професійної мови моряків у міжнародному спілкуванні;
- охарактеризувати типові для морського середовища мовленнєві акти з позиції прагматики;
- дослідити, яким чином міжкультурні чинники інтерпретують англійськомовні повідомлення в середині екіпажів з різною національною приналежністю та які прагматичні труднощі та бар'єри можуть бути з ними пов'язані;
- запропонувати способи вдосконалення мовної підготовки морських фахівців з урахуванням лінгвопрагматичних аспектів міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Вивченням основних принципів функціонування комунікативних мовних одиниць з урахуванням впливу на них лінгвістичних особливостей висловлювання, а також соціальних, культурних, психологічних та ситуативних чинників займається міждисциплінарна галузь мовознавства – лінгвопрагматика. Об'єкт її дослідження – мовленнєві акти, які реалізуються в конкретному комунікативному середовищі та мають конкретну мету. Як стверджує Ф. Барцевич, «дослідне поле сучасної лінгвістичної прагматики (принаймні з кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст.) включає в себе всі ті умови, за яких людина використовує мовні засоби у спілкуванні. Це передусім умови адекватного добору й використання одиниць і категорій мови з урахуванням усіх конститутивних чинників з метою досягнення найефективнішого впливу на партнера (аудиторію, читачів) по комунікації» [1, с. 32].

Надзвичайно ефективним є застосування лінгвопрагматичного підходу в контексті профе-

сійного мовлення, зокрема морської англійської, адже з його допомогою можна аналізувати типові мовленнєві акти, характерні для службової комунікації (йдеться про накази, прохання, підтвердження і попередження); формули ввічливості та дотримання умов субординації між членами екіпажів на суднах; процеси так званої мовної економії та стандартизації, що мінімізують випадки багатозначності й підвищують розуміння в критичних ситуаціях; культурні коди та прагматичні стратегії, характерні для міжкультурного спілкування.

Для лінгвопрагматики важливо розуміти, хто говорить (який статус має мовець і яка його роль, скажімо, в посадовій ієрархії), кому адресована інформація (з урахуванням рівня підготовки, національного і культурного фону адресата), яка мета комунікації (проінформувати, змусити до дії, виразити емоції) та в яких умовах вона відбувається (обмежені часові рамки, ризикована ситуація, шум, напружена атмосфера). За таких умов формується стратегічна комунікативна компетентність, що дозволяє мовцю не лише граматично правильно говорити, а й адекватно почувати себе у різноманітних ситуаціях і ролях в контексті міжкультурного спілкування.

Увага нашого дослідження зосереджена на морській англійській / maritime English, що є функціональним різновидом професійної англійської мови й основним засобом комунікації для представників багатонаціональних екіпажів, а також між суднами та береговими службами. Основна її функція – забезпечити точність, швидкість та безпеку інформування в стресогенних та міжкультурно-складних умовах комунікування. Як стверджує Н. Огородник, «члени екіпажу зазвичай мають різноманітні рівні та навички володіння англійською мовою. Щоб переконатися, що комунікація є чіткою, ПДНВ або Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, дипломування та несення вахти моряків зобов'язує всіх моряків вивчити та ознайомитися з SMCP або стандартними морськими фразами спілкування. Так, як морська англійська багата на нюанси, які можуть передавати різні повідомлення. Спеціальні терміни усувають двозначність і дозволяють морякам спілкуватися та діяти негайно під час надзвичайних ситуацій» [3].

Саме тому очевидно, що морська англійська характеризується певними специфічними особливостями:

1. Стандартизацією та формалізованістю (обов'язковим є використання уніфікованих фраз, затверджених Міжнародною морською

організацією IMO та приписів Standard Marine Communication Phrases. Наприклад, *My engine is disabled. I require tug assistance* / *Мій двигун не працює. Мені потрібна допомога буксира* – це фраза, яку має розуміти будь-який фахівець у будь-якій частині світу).

2. Функціональною стислістю і мовною економією (синтаксичні конструкції морської англійської лаконічні, з мінімізованим обсягом інформації, що зменшує ризик виникнення непорозумінь, скажімо, під час радіозв'язку. Часто використовуються аббревіатури й модифіковані граматичні структури).

3. Наявністю спеціалізованої лексики та термінології (спеціалісти галузі морського судноплавства змушені знати цілий ряд фахових термінів, кодів та акронімів, щоб ефективно комунікувати і виконувати накази. Вивчення лексики на зразок *IMO number, draft, port side, bulkhead, COLREGS, SOLAS* є першочерговим).

4. Ситуативною зумовленістю і прагматичною орієнтацією (комунікація в морському контексті жорстко залежить від ситуацій, пов'язаних зі зміною погодних умов, технічними несправностями, навігаційними ризиками, аварійними подіями тощо. Звідси – високий прагматичний характер мовлення, що вимагає негайного реагування, управління діями, попередження про небезпеку).

5. Міжкультурним компонентом (англійська стає *lingua franca* – спільною мовою для різномовного середовища з урахуванням різних інтонаційних патернів, рівнів прямого/непрямого висловлювання, мовних інтерференцій).

6. Залежністю від технічних засобів зв'язку (технічні умови радіозв'язку, VHF частоти, автоматизовані системи повідомлень обмежують довжину повідомлення, чіткість звуку і час передачі інформації).

Констатуємо, що морська англійська, окрім своєї безпосередньої функції, виступає ще й інструментом безпеки, забезпечуючи злагоджену взаємодію в середовищі, де комунікативна помилка може мати серйозні наслідки. Мовленнєві акти у сфері морської комунікації є основою ефективної взаємодії між членами екіпажу, диспетчерськими службами та іншими учасниками міжнародного судноплавства. З прагматичної точки зору можна виокремити такі основні типи мовленнєвих актів: директиви, комісиви, репрезентативи, експресиви та декларативи. В найактивнішому вжитку професійного морського дискурсу знаходяться *директиви*, мета яких передавати інструкції та координувати дії персоналу. Типовий їх вид – *команди*. Для них характерна

імперативна форма, стислий та стандартизований зміст і негайне виконання. Наприклад: *Full ahead!* / *Повний вперед!*; *Stop engine!* / *Зупинити двигун!*; *Hard to port!* / *Ліво руля!*

Використання наказового способу без відповідних форм ввічливості (традиційного *please*, скажімо) свідчить на користь формалізму і жорсткої ієрархічної структури комунікації на судні.

На другому місці за частотою вживання є *прохань* (так звані *м'які директиви*), насичені мовними маркерами ввічливості та умовності. Вони прийнятні для спілкування з особами, вищими за рангом, або в міжнародному радіообміні: *Could you check the port anchor?* / *Чи не могли б ви перевірити портовий якорь?*; *Would you please repeat the last message?* / *Чи не могли б ви повторити останнє повідомлення?*; *Can we proceed to the next waypoint?* / *Чи можемо ми перейти до наступної точки маршруту?* Прагматичний аспект таких прохань демонструє соціальну дистанцію, чітку субординацію та кооперацію.

Наступний вид – попередження (репрезентативи з директивною функцією) на кшталт: *Shallow water ahead!* / *Мілководдя попереду!*; *Collision risk with vessel on starboard side!* / *Ризик зіткнення з судном по правому борту!*; *Heavy weather approaching!* / *Наближається негода!* Усі вони одночасно інформують, змушують до адекватної реакції та сигналізують про небезпеку, тому обов'язково мусять бути максимально зрозумілими та акцентувати на найголовнішому. По суті, формуються вони як констатація факту, а прагматично – змушують діяти.

Окремої уваги заслуговують так звані *комісиви* або *фатичні акти*, більш знані для нас як *підтвердження*. У морському дискурсі вони є необхідністю для злагодженої дії працівників та гарантією, що необхідна інформація дійшла до адресата, він її зрозумів і буде виконувати. Наприклад: *Roger* / *Повідомлення прийнято*; *Understood* / *Зрозуміло*; *Confirmed. Will proceed as instructed* / *Підтверджено. Продовжуватиму згідно з інструкцією*.

Репаративні акти – *заперечення* або *корекції* теж важливі для уточнення або виправлення помилково сприйнятої інформації. Йдеться про типові ситуації: *Negative. Hold position* / *Не схвалюю. Утримуйте позицію*; *Correction: bearing is 210 degrees, not 120* / *Корекція: пеленг 210 градусів, а не 120*; *Disregard last message* / *Не звертайте уваги на останнє повідомлення*.

Емоції або ставлення в морській англійській виражаються через *експресиви*: *Thank you for assistance* / *Дякую за допомогу*; *Much appreciated*

/ *Дуже вдячний*. І активно використовуються в міжособистісній комунікації між лоцманами, агентами чи портовими службами тощо.

Як бачимо, прагматичний бік формування мовленнєвих актів у морському середовищі контексто- і статусо-залежне та вимагає точного і швидкого реагування. Різноманітний склад екіпажів міжнародних суден ускладнює процес комунікації, незважаючи на те, що офіційною мовою спілкування таких колективів має бути англійська. Міжкультурний аспект у такій ситуації є ключовим чинником впливу на розуміння, інтерпретацію та виконання комунікативних завдань.

Зазначимо, що прагматичні труднощі у багатонаціональних екіпажах є комплексним явищем, яке поєднує мовні, культурні, соціальні та психологічні фактори. Для їх подолання необхідно застосовувати інтегрований підхід, який включає підвищення рівня мовної компетентності, розвиток міжкультурної комунікативної компетентності, тренінги з ефективної командної взаємодії та вдосконалення стандартів морської англійської комунікації.

Для вдосконалення мовної підготовки фахівців морської справи, яка б враховувала лінгвопрагматичний аспект міжкультурної комунікації, варто інтегрувати міжкультурну комунікативну компетентність у навчальні програми, не обмежуючись вивченням лише стандартів, а включити навчальні модулі, які б моделювали мовлення з урахуванням культурних відмінностей, різних стратегій ввічливості та соціальних норм різних країн. Такі дії допоможуть майбутнім морякам адаптуватися до культурного контексту інтернаціональних співрозмовників. Навчальні курси доцільно наповнювати практичними вправами, які б моделювали різноманітні ситуації типових мовленнєвих актів: розпізнавання та інтерпретацію команд, прохань, попереджень, підтверджень тощо, що формують навички адекватної поведінки в критичних комунікативних моментах.

Окремої уваги заслуговує акцентуація на правильній вимові технічних термінів, цифр,

стандартних фраз і термінів, що мінімізує мовні непорозуміння. Доцільно використовувати фонетичні тренажери, записи носіїв мови, а також спеціалізовані вправи з усного мовлення. Щоб навчитися емпатії та здобути навички ефективного міжособистісного спілкування в багатонаціональних екіпажах, потрібно розуміти емоційний стан та мотивацію співрозмовника. Допоможуть тренінги з емпатичного розвитку, активного слухання і толерантності. Важливо регулярно оцінювати комунікативні компетентності крізь призму прагматики, розробляти тестові системи, які перевірятимуть не лише знання граматики, а й уміння адекватно застосовувати мовленнєві акти в реальних професійних ситуаціях, з урахуванням міжкультурного контексту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасне міжнародне судноплавство позиціонує морську англійську як незамінний засіб професійної комунікації, що гарантує безпечну координацію дій та ефективну взаємодію між членами багатонаціональних екіпажів. Її лінгвопрагматичний аналіз демонструє специфічні мовні характеристики – стандартизованість, стислість, функціональну спрямованість і контекстозалежність, за допомогою яких мінімізуються комунікативні ризики.

Встановлено, що міжкультурні чинники впливають на інтерпретацію повідомлень англійською мовою, мовні інтерференції ускладнюють взаєморозуміння, прагматичні труднощі створюють потенційні бар'єри у міжособистісній інтернаціональній взаємодії. Але їх негативний вплив можна подолати шляхом вдосконаленої мовної підготовки та інтеграції лінгвопрагматичних знань і міжкультурної комунікативної компетентності.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в більш детальному розгляді комплексного лінгвопрагматичного підходу до вивчення морської англійської в умовах міжкультурної комунікації, щоб співпраця моряків в умовах багатонаціонального середовища судноплавства стала ще ефективнішою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 250–253.
2. Кудрявцева В. Особливості навчання англійської мови курсантів морських спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. Вип. 2. С. 439–449.
3. Огородник Н. Про нові підходи до навчання англійської мови майбутніх моряків. https://rep.ksma.ks.ua/bitstream/123456789/668/1/Ohorodnyk_Novi_pidhody.pdf
4. Хроленко О., Савватєєва В. Важливість викладання лексики морської англійської мови відповідно до професійних потреб студентів. *Молодий вчений*. 2020. № 6 (82). С. 156–161.

5. Шепітько С., Смирнова М., Панова Я. Лінгвоперекладацькі характеристики морської термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 74–77.
6. Шерстюк О. Особливості впливу англійського морського сленгу на культуру та професійні взаємини моряків. *Нова філологія*. № 93. С. 209–215.
7. Шерстюк О. Семантичні особливості англійських морських ідіом. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74). № 5. 2024. Частина 1. С. 203–208.
8. Юрженко А., Кононова О., Бевзенко Ю. Вплив морської англійської мови на міжнародні комунікації в морській галузі <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/dd7463ed-b894-4097-b74a-e117d7f442a5/content>